

การท่องเที่ยวเชิงพุทธตามคัมภีร์ไบลานพระเจ้าเลียบโลก
ในจังหวัดเชียงใหม่

Buddhist Tourism in Chiang Mai According to Bai Lan
Scripture : Phrachaoliaplok

ธนพร เรือนคำ^{1*}, พระครูสมุห์ธนโชติ จิระธมโม,²
ประทีป พีชทองหลาง³

Tanaporn Ruenkhum¹, Phrakrusamu Thanachot Ciradhammo²,
Prateep Peuchthonglang³

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา^{1,2}

Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus^{1,2}

คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา³

Faculty of Business Administration and Liberal Arts, RMUTL³

*Corresponding Author, e-mail: kruair9@gmail.com

(Received: February 12, 2021 | Revised: June 8, 2021 | Accepted: June 8, 2021)

บทคัดย่อ

ตำนานพระเจ้าเลียบโลกเป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีความแพร่หลายทางภาคเหนือ ภาคอีสาน รัฐฉาน และสิบสองปันนา มีเนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าเสด็จมาเยือนคนพื้นเมือง และโปรดประทานสิ่งของไว้สักการะแทนตัวพระองค์ จากตำนานพระเจ้าเลียบโลกฉบับวัดกุ้คำ มีจำนวน 12 ผูก จำนวนไบลาน 470 หน้า บทความนี้จะได้อธิบายให้ทราบถึงวัดที่อยู่ในเส้นทางที่พระพุทธเจ้าเสด็จผ่าน ที่ยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน ว่ามีอยู่ที่ไหนบ้าง ตามตำนานใน

เนื้อหาของใบลานผูกที่ 9 ได้กล่าวถึง การพยากรณ์ของพระพุทธเจ้าว่าบริเวณนี้ (เมืองเชียงใหม่ในปัจจุบัน) ต่อไปจะเป็นมหานครและจะมีมหาอาราม 8 แห่ง ได้แก่ บุปผาราม (วัดสวนดอก) เวฬุวันอาราม (วัดกู่เต้า) วัดบุพพาราม อโศการาม (วัดป่าแดง) พิชาราม (วัดศรีเกิด) สังฆาราม (วัดเชียงใหม่) นันทอาราม (วัดนันทา) และโชติการาม (วัดเจติยหลวง) โดยหลักฐานทางประวัติศาสตร์นี้สามารถนำมาสร้างเป็นประวัติของแต่ละวัดเพื่อสร้างคุณค่าและเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาวัด ใช้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงใหม่ โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยกันผลักดันให้วัดในตำนานพระเจ้าเลียบโลกที่ยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวพัฒนากลายเป็นวัดที่มีชื่อเสียงในด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ ดึงดูดนักท่องเที่ยว และให้คนในท้องถิ่นเห็นคุณค่าของวัดในตำนานสามารถใช้วัดเป็นสถานที่สร้างรายได้จากการท่องเที่ยว อีกทั้งวัดก็จะมีรายได้จากการท่องเที่ยว มีปัจจัยมาทำนุบำรุงศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรืองต่อไป

คำสำคัญ: พระเจ้าเลียบโลก, เชียงใหม่, การท่องเที่ยวเชิงพุทธ

Abstract

The legend of Phrachaoliaplok is a widely spread Buddhist literature in the North, Northeast in Thailand, Shan State and Xishuangbanna. Contains the Buddha's visit to the indigenous people and gives a place of worship on behalf of him from the legend of Buddha. Along the edition of Wat Ku Kham, there are 12 chapters and 470 pages of palm leaves. This article will explain the temples along the way the Buddha passed, that still exist today, where there

are, according to the legend of the leaf. The chapter 9 said of the Buddha's prophecy that this area (Chiang Mai in the present) next will be a metropolis and there will be 8 great monasteries: Puppharam Temple (Wat Suan Dok), Weluwan Aram Temple (Wat Ku Tao), Pubbaram Temple, Asokaram Temple (Wat Pa Daeng), Bijaram Temple (Wat Luang Sri Kerd), Sangha Aram Temple (Wat Chiang Man), Nandaram Temple (Wat Nantha) and Chotikaram Temple (Wat Chedi Luang). This historical evidence can be used to create the history of each temple to create value and increase the potential for the development of the temple. Buddhist tourism in Chiang Mai with related agencies to push the legendary temple of Phrachaoliaplok that is unknown to tourists to develop into a famous temple in Buddhist tourism to create the new tourist attraction attracts tourists and gives the local people the value of the legendary temple. The temple can be used as a place to generate income from tourism. There is a factor to treat the religion to be prosperous.

Keywords: Prachaoliaplok, Chiang Mai, Buddhist Tourism

1. บทนำ

การท่องเที่ยวเชิงศาสนา ถือว่าเป็นรูปแบบกระแสการท่องเที่ยวมิติใหม่ที่กำลังมาแรง มีการเติบโตและได้รับความนิยมทั้งชาวไทยและต่างชาติ การท่องเที่ยวเชิงศาสนา เป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทย เป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบของวัฒนธรรมแขนงหนึ่ง เนื่องจากศาสนาประกอบไป

ด้วยความเชื่อที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อควบคุมสิ่งที่อยู่นอกเหนือจากการควบคุมของมนุษย์ (ชัญญ วงษ์วิภาค, 2552) ดังนั้นในการท่องเที่ยวเชิงศาสนาค้นพบว่านักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวเพื่อนมัสการสิ่งที่สร้างไว้เพื่อเคารพบูชาในศาสนา เช่น เจดีย์ พระพุทธรูป เป็นต้น การท่องเที่ยวเชิงศาสนา เป็นการท่องเที่ยวที่แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การท่องเที่ยวเพื่อขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวแบบพักผ่อนหย่อนใจ ไม่ได้ใช้เวลานาน และเป็นการท่องเที่ยวเพื่อแสวงหาความสบายใจของตนเอง และการเดินทางปฏิบัติธรรมเนื่องจากเลื่อมใสในพุทธศาสนาและชาวซึ่งถึงสถาปัตยกรรมของซากปรักหักพัง ซึ่งนักท่องเที่ยวประเภทนี้จะมีการเดินทางมาซ้ำอีกเมื่อมีโอกาส (ปาริฉัตร อึ้งจะนิล, 2554) ได้กล่าวไว้ว่า จังหวัดเชียงใหม่ เป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวมักจะไม่พลาดเวลามาเที่ยวเชียงใหม่โดยเฉพาะด้านสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ซึ่งคนส่วนใหญ่ยังไม่ทราบ เนื่องจากไม่ได้รับการประชาสัมพันธ์หรือพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ทั้งๆ ที่หลายวัดในตำนานพระเจ้าเลียบโลกมีความสวยงามและมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น มีภูมิศาสตร์ที่เหมาะสม ซึ่งวิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง และสุจินณา พานิชกุล (2547) ได้วิจัยพบประเด็นปัญหาเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ว่า ขาดแหล่งท่องเที่ยวและเส้นทางท่องเที่ยวใหม่ ๆ แหล่งท่องเที่ยวเก่าเริ่มทรุดโทรมลง ผู้ที่เดินทางมาเที่ยวมากไม่ค่อยพบสิ่งแปลกใหม่ ดังที่สุรพล ดำริห์กุล (2538) ได้กล่าวไว้ว่า โบราณสถานในวัฒนธรรมล้านนานั้นมีลักษณะทาง สถาปัตยกรรมและแบบแผนทางศิลปกรรมอยู่หลายรูปแบบ ซึ่งแต่ละรูปแบบที่ปรากฏนั้นเป็นหลักฐานทางวิชาการที่สำคัญที่สะท้อนให้เห็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมล้านนาได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นแหล่งท่องเที่ยวที่มีพระเจดีย์และพระพุทธรูปสำคัญประดิษฐานอยู่ ยังสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวกระแสใหม่ที่ชาวไทยและชาวต่างชาติกำลังให้

ความสนใจ เกิดเป็นโครงการท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่กระตุ้นให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจและปลูกฝังความดีงามทางศาสนาผ่านการท่องเที่ยวได้อีกด้วย

ตำนานพระเจ้าเลียบโลก เป็นคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญฉบับหนึ่งของล้านนา ความเป็นมาและเรื่องราวที่ปรากฏในตำนานพระเจ้าเลียบโลกซึ่งเป็นพุทธตำนานที่คัดลอกมาจากศิลาจารึก ในมหาเศลาราม ประเทศศรีลังกา (เจียรชาย อักษรดิษฐ์, 2552) โดยพระเถระชาวมอญที่มีนามว่า "พระมหาสามีธรรมรส" เมื่อ พ.ศ. 2050 จากนั้นท่านก็เดินทางไปตามรอยพระพุทธบาท พระธาตุเจดีย์ ตามสถานที่ต่างๆ ตามที่ปรากฏในเนื้อหาของศิลาจารึกนั้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2066 พระมหาโพธิสมภาร อาวาสท่าหัวเคียน ไกล่ตอยเก็ง ได้ขอคัดลอกต่อไว้เป็นภาษาล้านนา หรือ อักษรตัวเมือง ที่มีความยาวถึง 12 ผูกหรือ 12 กัณฑ์ กตัญญู ชูชื่น (2525) กล่าวว่าในสิบสองปีนนาสำรวจพบว่ามามากถึง 22 ผูกหรือ 22 กัณฑ์ คัมภีร์ใบลาน ฉบับวัดกู่คำ มีจำนวน 12 ผูก 470 หน้าใบลาน พุทธตำนานนี้กล่าวถึง การเสด็จมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าผ่านบ้านเมืองต่างๆ เริ่มต้นการเดินทางตั้งแต่เมืองพาราณสี สู่อณาจักรล้านนาจรดยูนาน และเมืองวิเทหะในสิบสองปีนนา โดยพระองค์ได้ย่ำรอยพระบาท ประทานพระเกศาธาตุ และมีพุทธทำนาย ทำนายเหตุการณ์เกี่ยวกับพื้นที่ที่พระองค์เสด็จผ่าน ในการศึกษาตำนานพระเจ้าเลียบโลกของพรพิไล เลิศวิชา และคณะ (2552) พบว่า ในแผนที่พระเจ้าเลียบโลกปรากฏอยู่บนพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ที่ครอบคลุมอาณาเขตล้านนาจรดยูนาน เมืองต่างๆถูกอธิบายหรือให้ความสำคัญในเรื่องที่เชื่อมโยงกับพระพุทธเจ้า ซึ่งหมายความว่ามีการโยงยิตระหว่างเมืองขึ้นอีกมิติหนึ่ง ทำให้เมืองเหล่านี้มีความสำคัญ มีตัวตนที่เกี่ยวข้องเป็นหนึ่งเดียวกัน ส่วนการศึกษาของสุดแดน วิสุทธีลักษณ์ และคณะ (2559) พบว่าตำนานพระเจ้าเลียบโลกมีรูปแบบเชิงพื้นที่สัมพันธ์กับเส้นทางการค้าที่เชื่อมโยงระหว่างล้านนา เชียงตุง และสิบสองปีนนา เป็นตัวบทที่สะท้อนถึงกระบวนการที่วัฒนธรรมพุทธศาสนา

แบบล้านนาได้รับการเผยแพร่สู่ดินแดนภายในที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายความสัมพันธ์เชิงอำนาจและเศรษฐกิจ ระหว่างจารีตในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป อันนำไปสู่ปฏิบัติการที่หลากหลายและสืบเนื่อง นับจากยุคอดีตถึงระยะเวลาร่วมสมัย เช่น การรับเอาภาษาล้านนา การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ประดิษฐานพระธาตุ พระเกศาธาตุ และพระบาท รวมถึงการนับถือครูบาแบบล้านนาและเส้นทางการจาริกแสวงบุญทั้งในยุคของรัฐจารีตและรัฐสมัยใหม่ นอกจากนี้การศึกษาของตุลาภรณ์ แสสนปรน และคณะ (มปท.) ซึ่งให้เห็นว่า มหาอารามทั้ง 8 แห่งตามพุทธพยากรณ์ในไบลานผูกที่ 9 แสดงให้เห็นว่าอาณาจักรล้านนามีความเชื่อมโยงกับพระพุทธรูปเจ้าในการเสด็จมาเยือนถิ่นฐานล้านนาตามเอกสารที่แสดงในคัมภีร์ไบลาน ดังนั้น ตำนานพระเจ้าเลียบโลกจึงมีความสำคัญต่อความเชื่อของชาวพุทธในล้านนาเป็นอย่างมาก

แหล่งท่องเที่ยวตามตำนานพระเจ้าเลียบโลกในจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งหมด 8 แห่ง ที่ปรากฏในคัมภีร์ไบลานพระเจ้าเลียบโลก ฉบับวัดกู่คำ มีดังนี้ (1) บุปผาราม (วัดสวนดอก) มีพระเจดีย์ใหญ่ทรงลังกา พระเจ้าเก้าตื้อ พระเจ้าคำคิง กู่เจ้านายฝ่ายเหนือ และธรรมาสันเทศนา ที่สามารถนำมาดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ (2) เวฬุวันอาราม (วัดกู่เต้า) วัดแห่งนี้เป็นที่รู้จักเพราะมีพระเจดีย์อันโดดเด่นที่สร้างขึ้นแบบยูนนาน ทำเป็นทรงกลมห้าชั้นลดหลั่นกันเป็นลำดับ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ถึงพระเจ้าห้าพระองค์ที่ตรัสรู้แล้วในอดีตและจะตรัสรู้ในอนาคต ซึ่งปัจจุบันวัดนี้เป็นศูนย์รวมศรัทธาของชาวไทยใหญ่ที่มาอาศัยในเมืองเชียงใหม่ (3) วัดบุพพาราม มีปราสาทที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเงิน หอมณเฑียรธรรมที่สร้างด้วยไม้สักทั้งหลังเพื่อประดิษฐานพระไตรปิฎก (4) อโศการาม (วัดป่าแดง) มีกู่บรรจุพระบรมอัฐิธาตุของพระราชบิดา(พระเจ้าสามฝั่งแกน) และพระราชมารดา (แม่พระพิลก) ของพระเจ้าติโลกราช (5) พิชาราม (วัดศรีเกิด) มีต้นโพธิ์ขนาดใหญ่ที่นำต้นกล้าพันธุ์มาจากต้นโพธิ์ที่พระพุทธรูปเจ้าตรัสรู้ที่ประเทศอินเดียแผ่ร่วมเงา

สาขาให้วัดมีความสงบ ร่มเย็น ท่ามกลางใจกลางเมืองที่วุ่นวาย (6) สังฆาราม (วัดเชียงมั่น) มีวิหารหลวง ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของวัดถัดจากหอไตรรูปทรงสถาปัตยกรรมแบบล้านนา เจดีย์ช้างล้อม เป็นเจดีย์รูปทรงสถาปัตยกรรมล้านนาฐานช้างล้อม องค์เจดีย์ผสมสี่เหลี่ยมและทรงกลมเปิดทองจังโก พระแก้วขาว หรือพระเสด็จคมณี เป็นพระพุทธรูปที่นับถือกันว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ สามารถคุ้มครองป้องกัน อันตรายและอำนวยความสุขสวัสดิ์มงคลแก่ผู้ที่เคารพสักการะ และมีศิลาจารึกวัดเชียงมั่น ตั้งอยู่ที่โถงด้านหน้าของอุโบสถวัดจารึกถึงพระนามของกษัตริย์สามพระองค์ คือ พญามังราย พญาเจ้าเมือง และพญาร่วง (พ่อขุนรามคำแหง) ว่าทั้งสามพระองค์ทรงร่วมกันสร้างเมืองเชียงใหม่เป็นการจารึกเกี่ยวกับการสร้างเมืองเชียงใหม่ และการสร้างวัดเชียงมั่น ตลอดจนการบูรณปฏิสังขรณ์วัดนี้จากกษัตริย์และพระราชวงศ์ นับเป็นหลักฐาน ทางประวัติศาสตร์ที่ทรงคุณค่า และมีหอครูบาศรีวิชัยที่สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2505 เป็นศิลปะสถาปัตยกรรมแบบล้านนา เป็นที่ประดิษฐานรูปเหมือนครูบาศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนา (7) นันทาราม (วัดนันทา) มีพระธาตุเจดีย์บรรจุพระเกศาธาตุ และหอพระไตรปิฎก วิหารวัดนันทารามถือเป็นที่อยู่ของพระพุทธรูปเจ้าเป็นที่ประกอบพิธีที่ถือว่าพระพุทธรูปเจ้าเป็นองค์ประธาน ผ่านทางหลวงพ่อกว้าง สร้างและบูรณะซ่อมแซมสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน (8) โชติการาม (วัดเจดีย์หลวง) มีศาสนสถานที่น่าสนใจหลายแห่งที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ เช่น พระธาตุเจดีย์หลวง พระอัฐฐารส (พระประธานในพระวิหารหลวง) วิหารเสอาอินทขิล (เสอาหลักเมืองเชียงใหม่) วิหารหลวงปู่มั่น วิหารจตุรมุขบูรพาจารย์ และวิหารพระนอน

บทความวิชาการนี้จะนำเสนอเนื้อหาโดยย่อตามคัมภีร์ไบเบิลานพระเจ้าเลียบโลก ฉบับวัดกุคำ ที่มีจำนวน 12 ผูก 470 หน้าไบเบิลาน ของเรื่องพุทธตำนานว่าพระพุทธรูปเจ้าเสด็จไปยังที่ไหนบ้างในเชียงใหม่ และพระองค์ได้ทำนายอะไรไว้ในเนื้อหาของผูกที่ 9 เพื่อสร้างเป็นเรื่องราว ตำนานของวัดในการใช้เป็นเครื่องมือ

ดึงดูดนักท่องเที่ยว ส่งเสริมให้มีการพัฒนาวัดตามหลักสัปปายะ และหาแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาให้มีแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ รองรับนักท่องเที่ยวต่อไป

2. ประวัติความเป็นมาของตำนานพระเจ้าเลียบโลก

หนังสือพุทธตำนานพระเจ้าเลียบโลก กตัญญู ชูชื่น (2525) ได้สรุปเนื้อหาในใบลานแบบย่อๆมาเป็นภาษาแบบอ่านง่ายๆให้คนทั่วไปได้มีโอกาสศึกษาว่า ถูกคัดลอกมาจากศิลาจารึกในมหาเศลาราม ประเทศศรีลังกา โดยพระเถระชาวมอญมีนามว่า พระมหาสามีธรรมรส เมื่อพ.ศ. 2050 จากนั้นท่านก็เดินทางไปนมัสการรอยพระพุทธรูป พระธาตุเจดีย์ตามสถานที่ต่างๆ ตามที่ปรากฏเนื้อหาในศิลาจารึกนั้น ต่อมาในปีกำเม็ด (มะแม) จุลศักราช 885 หรือ พ.ศ. 2066 ต่อมาพระมหาโพธิสมภาร แห่งอวาสท่าหัวเคียน ไกล่ตอยเก็ง ได้ขอคัดลอกต่อไปเป็นภาษาล้านนามีความยาว 12 ผูก หรือ 12 กัณฑ์ ส่วนในสิบสองปีมาสืบพบว่า มีมากถึง 22 ผูก ในตอนท้ายของหนังสือพุทธตำนานพระเจ้าเลียบโลกยังระบุนามและสถานที่อยู่ของบุคคลที่คัดลอกตำนานนี้ต่อๆ กันมา เช่นกล่าวว่า มีมหาเถรองค์หนึ่งชื่อว่า อริยัญญิวัตร ได้คัดลอกเอาจากสำนักพระมหาเถรโพธิสมภารในปีเบิกไส้ (มะเส็ง) จุลศักราชได้ 890 เดือน 7 แรม 8 ค่ำ วันเสาร์ไทยว่าวันกัตไส้ ต่อจากนั้นมาพระมหาสามีเซตวันคัดลอกอีก ต่อจากนั้นนั้นมา พระอนุรุธอยู่วัดมหาธาตุในเมืองหริภุญชัยนคร ได้คัดลอกเอาจากพระมหาสามีวัดป่าเซตวันในปีล้วงหม้า (เถาะ) จุลศักราช 893 เดือน 4 ขึ้น 5 ค่ำ วันศุกร์ไทยว่า วันยี่ เป็นต้นแล้วพรรณนาผู้คัดลอกเรื่อยมาจนสุดที่ต้นฉบับล่าสุดในเอกสารใบลานเรื่องตำนานพระเจ้าเลียบโลก ฉบับวัดกุคำ มีจำนวน 12 ผูก จำนวนหน้าใบลาน 470 หน้า โดยผูกที่ 1 ถึงผูกที่ 11 เป็นเนื้อหาเรื่องพุทธตำนาน หรือตำนานพระธาตุ

พระบาทโดยสมบูรณ ส่วนเนื้อหาผู้คนที่ 12 เป็นเรื่องย่อใจความในผู้คนที่ 1 ถึงผู้คนที่ 11 โดยมีเนื้อหาสรุปแบบย่อแต่ละผู้คนดังนี้

ผู้คนที่ 1 เสด็จเมืองลี้ ถึงท่าหัวเคียน เสด็จถึงอุจฉุบรรพต (ดอยสุเทพ) เสด็จไปยังเมืองลือ อาณาจักรสิบสองปันนา เสด็จต่อไปยังอุตรปัญญานคร (แสนหวี) เสด็จยังเมืองวิเทหะ (หนองแส) เป็นต้น

ผู้คนที่ 2 กล่าวถึงพระธาตุเมืองระแหง ในเขตอาณาจักรทวารวดี กล่าวถึง การประดิษฐานพระเกศาบนดอยสูง กุตรในเขตเมืองหงสาวดี

ผู้คนที่ 3 เสด็จเข้าสู่เขตสุวรรณภูมิ สมัยอาณาจักรทวารวดีถึงเมืองเชียงของ จากนั้นเสด็จเมืองเชียงตุง และเสด็จต่อไปยังคอยมทิงค์ (เมืองยอง) เป็นต้น

ผู้คนที่ 4 เสด็จเมืองฮ่อ เขตยูนาน และย้อนกลับมาเมืองลือ เขตสิบสองปันนา เมืองอาฬวี (เมืองลา) เสด็จเมือง เชียงใต้ เชียงเหนือ เป็นต้น

ผู้คนที่ 5 เสด็จออกจากดอยผาแรม เมืองขางหลวง เมืองลา เมืองบาน บ้านลงพันแข้ง บ่อแร่ (บ้านบ่อหลวง) บ่อเป็นลำแตง เมืองลาใต้ลาเหนือ เป็นต้น

ผู้คนที่ 6 เสด็จเมืองหลวงใต้ ลวงเหนือ เมืองเสี้ยว (เชียงคาน) เมืองงาด เมืองคราง เป็นต้น

ผู้คนที่ 7 เสด็จปราบอหวกยักซ์ เมืองอาฬวี และเสด็จเขตเขมรัฐ คือเมืองเชียงตุง เป็นต้น

ผู้คนที่ 8 เสด็จถึงแม่น้ำพยาก เมืองเพียะ เสด็จเข้าเมืองซ่างแสน (เชียงแสน) เสด็จเมืองชีราย (เชียงราย) จากนั้น เสด็จเมืองพระยาว (พะเยา) จากนั้น เสด็จเมืองลัมปาง (ลำปาง) จากนั้นเสด็จเมืองแพร่ และท่าลอย เสด็จต่อไป ท่าทราย (เขตอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่) จากนั้นเสด็จไปทางป่าทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเมือง และ ดอยเก็ง (อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่)

ผูกที่ 9 เสด็จประทับโดยค้ำหลวง 1 คีนรุ่งเช้าเสด็จประทับรอยพระบาท บนหินไต้ต้นไม้ต้นหนึ่ง ทรงรำพึงในพระทัยว่าบริเวณที่นี้ต่อไปจะเป็นมหานคร คือ เมืองเชียงใหม่ ภายหน้าพระพุทธศาสนาจักรุ่งเรืองจะเกิดมีมหายาราม 8 แห่ง ได้แก่ บุปผาราม (วัดสวนดอก) เวฬุวันอาราม (วัดป่าหกหรือวัดป่าไผ่ ได้แก่ วัดกู่เต้า) วัดบุพพาราม อโศการาม (วัดป่าแดง) พิชาราม (วัดหลวงศรีเกิด) สังฆาราม (วัดเชียงใหม่) นันทอาราม (วัดนันทา) และโชติการาม (วัดเจดีย์หลวง) ในแต่ละแห่งพระองค์ได้ประทานเกศาธาตุเพื่อประดิษฐานแห่งละ 1 องค์ เป็นต้น

ผูกที่ 10 เนื้อเรื่องกล่าวถึงคำทำนายของพระพุทธองค์ต่อพระอินทร์ เกี่ยวกับความเจริญและความเสื่อมของ พระพุทธศาสนาในช่วง 5,000 ปี

ผูกที่ 11 กล่าวถึงพุทธประวัติโดยย่อ และสถานที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุในดินแดนไทยและ ประเทศใกล้เคียง รวมถึงสรุปจำนวนรอยพระพุทธรูปในแต่ละเมือง

ผูกที่ 12 เป็นการกล่าวสรุปเรื่องราวในผูกที่ 1-11

จากการศึกษาข้อมูลในเบื้องต้นดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผู้แต่งคัมภีร์ไบลานพระเจ้าเลียบโลกมีความประสงค์จะอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างพระพุทธเจ้ากับพระอารามทั้ง 8 แห่ง ในเชียงใหม่ เพื่อเป็นการสร้างความศรัทธาและความผูกพันระหว่างพระพุทธเจ้ากับชาวล้านนาที่มีความเชื่อในพระพุทธศาสนาและยังเป็นการสร้างความเชื่อในพระพุทธเจ้าว่าพระองค์ทรงมีตัวตนอยู่จริง ซึ่งจะเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ตามคัมภีร์ไบลานในพระอารามทั้ง 8 แห่ง ดังต่อไปนี้

3. มหาอาราม 8 แห่งในจังหวัดเชียงใหม่ ตามคำทำนายนายคัมภีร์โบลานผูกที่ 9

เส้นทางท่องเที่ยว 8 จุด แสดงถึงสถานที่ตามรอยตำนานพระเจ้าเลียบโลก ในคัมภีร์โบลานผูกที่ 9 ที่แต่ละแห่ง พระองค์ได้ประทานพระเกศาธาตุเพื่อประดิษฐานแห่งละ 1 องค์ ศิริศักดิ์ นันตี (2556) ได้กล่าวไว้ว่า ปัจจุบันวัดหลายแห่งในจังหวัดเชียงใหม่ตามตำนานพระเจ้าเลียบโลก ได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ที่มีนักท่องเที่ยวมากมายทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมาท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมศิลปะ วัฒนธรรมของวัดแต่ละแห่งที่มีความโดดเด่น สวยงามและประวัติที่น่าสนใจ ซึ่งแต่ละวัดก็ได้มีแนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวเพื่อรองรับการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางมาสักการะบูชาตามโอกาสต่างๆ นิศา ชัชกุล (2550) ได้กล่าวไว้ว่า นักท่องเที่ยวบางคนมาท่องเที่ยววัดด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น ไปเที่ยวสักการะวัดที่มีนามมงคลในโอกาสสำคัญ เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันเกิด งานมงคลต่างๆ เนื่องจากเป็นสิริมงคลแก่ตัวเอง ตามความเชื่อที่เคยได้รับจากประสบการณ์ แวดล้อมมา ซึ่งสอดคล้องกับจารีตประเพณี สิทธิเจริญ (2550) ที่ได้ค้นคว้ามาพบว่า นักท่องเที่ยวเชิงศาสนามีพฤติกรรมการมาเที่ยววัดเพราะเชื่อจากหมอดู เชื่อตามสิ่งสังคมออนไลน์ เชื่อตามดาราศาสตร์ที่มีชื่อเสียงโด่งดัง จากเว็บไซต์ แนะนำแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา เป็นต้น แต่ก็มีหลายวัดที่อยู่ในตำนานพระเจ้าเลียบโลกเหมือนกันแต่ยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวและทางวัดก็ไม่ได้มีการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเหมือนวัดอื่นๆ ในตำนาน

ในบทความนี้ผู้เขียนต้องการนำเสนอเส้นทางท่องเที่ยววัดในตำนานพระเจ้าเลียบโลก ตามเนื้อหา คัมภีร์โบลานผูกที่ 9 ฉบับวัดกู่คำ ว่ามีที่ไหนบ้างในจังหวัดเชียงใหม่โดยนำเสนอสถานที่ตั้งของวัด ชื่อวัด ประวัติ รูปภาพศาสนสถานในวัดทั้ง 8 แห่ง เพื่อพัฒนาวัดที่ยังไม่มีชื่อเสียงให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ส่งเสริมให้คนในชุมชนใกล้เคียงเห็นคุณค่า และช่วยกันพัฒนาวัดตามหลักสัพปายะ (ฉลอง

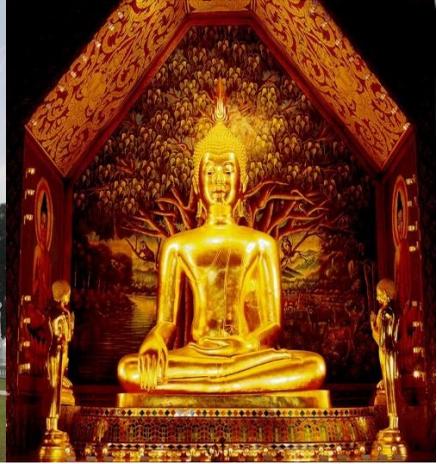
ศรี พิมลสมพงศ์, 2546) ให้ทุกวัดมีความเจริญรุ่งเรืองทางพุทธศาสนาสืบต่อไป โดยใช้หลักการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการหาปัจจัยมาบำรุงวัด และสร้างรายได้ให้ชุมชนอย่างยั่งยืน (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542) ได้แก่

1) วัดสวนดอก (บุปผาราม)

ประวัติวัดสวนดอก ปัจจุบันตั้งอยู่เลขที่ 139 ถนนสุเทพ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ สร้างขึ้นภายในเวียงสวนดอก ซึ่งเป็นเขตพระราชอุทยานในสมัยราชวงศ์มังราย โดยในปีพ.ศ. 1914 (ศักราชนี้ถือตามหนังสือชินกาลมาลีปกรณ์ของพระรัตนปัญญาเถระ) พญากือนา กษัตริย์องค์ที่ 6 แห่งราชวงศ์มังราย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเป็นพระอารามหลวง เพื่อให้เป็นที่จำพรรษาของ "พระสุนนเถระ" ผู้ประดิษฐานพระพุทธรูปปางสมาธิปางกวางค์ในแผ่นดินล้านนาและสร้างองค์พระเจดีย์เพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ 1 ใน 2 องค์ ที่พระสุนนเถระอัญเชิญมาจากสุโขทัย ในปี พ.ศ. 1912 (องค์หนึ่งประดิษฐานอยู่ในพระเจดีย์วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร) สมัยราชวงศ์มังราย วัดสวนดอกเจริญรุ่งเรืองมาก แต่หลังจากสิ้นราชวงศ์มังราย บ้านเมืองตกอยู่ในอำนาจพม่า เกิดจลาจลวุ่นวาย วัดนี้จึงกลายเป็นวัดร้าง จนได้รับการบูรณะขึ้นใหม่อีกครั้ง ในสมัยพระเจ้ากาวิละแห่งราชวงศ์ทิพย์จักร และได้รับการทำนุบำรุงจากเจ้านายฝ่ายเหนือ และประชาชนเชียงใหม่มาโดยตลอด วัดสวนดอกได้รับการบูรณะครั้งสำคัญ 2 ครั้ง ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2450 เจ้าดารารัศมีพระราชชายาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระอัฐิเจ้านครเชียงใหม่และพระประยูรญาติมาประดิษฐานรวมกัน และต่อมาอีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. 2475 เป็นการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระวิหาร โดยครูบาศรีวิชัย

ภาพที่ 1 วัดสวนดอก
ที่มา: ผู้เขียน (2564)

ภาพที่ 2 พระเจ้าเก้าตื้อ
ที่มา: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม (2560)

2) วัดกู่เต้า (เวฬุวนาราม)

ประวัติวัดกู่เต้าเดิมชื่อ วัดเวฬุวนาราม ปัจจุบันตั้งอยู่เลขที่ 60 ถนนซอยวัดกู่เต้า ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ วัดนี้ไม่ปรากฏว่าเริ่มสร้างขึ้นมาตั้งแต่สมัยใดแต่มีตำนานเล่าขานกันมาและเชื่อว่าเจดีย์วัดกู่เต้าสร้างในสมัยที่พม่าครองเมืองเชียงใหม่ซึ่งรวมไปถึง อาณาจักรล้านนาทั้งหมด และเจดีย์ที่เห็นเป็นรูปทรงกลมนี้ก็เป็นที่บรรจุอัฐิของราชวงศ์พม่า ชื่อพระเจ้าฟ้าสวรรค์ ซึ่งเคยยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยาตามบัญชาของพระมหาอุปราชาหน่อบุเรงพระเชษฐาต่างมารดาและ เป็นกษัตริย์พม่าในสมัยนั้น แต่ถูกพระนเรศวรตีแตกพ่าย และยอมสวามิภักดิ์ในเวลาต่อมาทำให้ตัดขาดจาก พระเจ้านันทบุเรงและไม่อาจกลับคืนปิตุภูมิได้จนสิ้นพระชนม์ที่เมืองเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 2156 พระมหามัง ขวดยุทธซึ่งเป็นพระอนุชาได้จัดถวายเพลิงพระศพ และโปรดให้สร้างสถูปเจดีย์กู่เต้าเพื่อบรรจุอัฐิและพระอังคารธาตุ และโปรดให้สร้างวัดขึ้นมาในบริเวณดังกล่าว จึง

ได้ชื่อว่า วัดเวฬุวันกู๋เต้า ซึ่งชาวบ้านจะเรียกสั้นๆ ว่าวัดกู๋เต้า โดยมีเจดีย์ที่มีลักษณะแปลกไปกว่าเจดีย์อื่นๆ ในเมืองไทย ลักษณะของเจดีย์คล้ายกับน้ำเต้าหรือรูปบาตรคว่ำซ้อนกัน 5 อัน หรือนำผลแตงโมมาวางซ้อนกันไว้หลายๆ ลูก ชาวบ้านจึงเรียกว่า เจดีย์กู๋เต้า

ภาพที่ 3 เจดีย์ทรงน้ำเต้า
ที่มา: ผู้เขียน (2564)

ภาพที่ 4 พระพุทธรูปทรงเครื่องศิลปะพม่า
ที่มา: เลดี้ ดาริกา (2556)

3) วัดบุพพาราม

ประวัติวัดบุพพาราม หรือชาวบ้านเรียกว่า วัดอุปา ปัจจุบันตั้งอยู่เลขที่ 143 ถนนท่าแพ ตำบลช้างม้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ สร้างขึ้นในสมัยพระยาเมืองแก้ว พ.ศ. 2040 กษัตริย์ล้านนาลำดับที่ 12 แห่งราชวงศ์มังราย (ครองราชย์ระหว่างปี พ.ศ. 2039– 068) ในตำนานชินกาลมาลีปกรณ์ ได้กล่าวถึงการสร้างบุพพารามว่า พระเจ้าติลกปนัดดาธิราช (ราชันดาของพระเจ้าติโลกราช คือพระยาเมืองแก้ว) หลังจากที่ได้ราชาภิเษกแล้วในปีที่ 2 ทรงโปรดให้สร้าง

อารามขึ้นอารามหนึ่งในหมู่บ้านที่พระราชอัยกา ครั้งเป็นยุพราชและพระบิดาของ พระองค์เคยประทับมาก่อนเมื่อวันอังคาร ขึ้น 7 ค่ำ เดือน 5 ปีมะโรง จุลศักราช 858 โดยพระองค์ตั้งชื่ออาราม นั้นว่า บุพพาราม แปลว่า อารามตะวันออก ทั้งนี้ โดยถือเอานิมิตว่าได้ตั้งอยู่ทางทิศบูรพาแห่งนพิสีราชธานี ซึ่งเป็นตำแหน่ง “มูลเมือง” ตามคัมภีร์มหาทักษา ต่อมาในปีที่ 3 ของการครองราชย์ พระยาเมืองแก้ว ทรงโปรดให้สร้างปราสาทขึ้นองค์หนึ่ง ท่ามกลางมหาวิหารในอารามแห่งนั้น เพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเงิน พออย่างเข้าปีที่ 4 แห่งการครองราชย์ พระยาเมืองแก้วทรงฉลองพระไตรปิฎกฉบับลงทองกลมศิลปะแบบล้านนา พร้อมกับหอมณเฑียรธรรมซึ่งโปรดให้สร้างด้วยไม้สักทั้งหลังและประดับตกแต่งอย่างประณีตสวยงามเพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระไตรปิฎก นอกจากนี้ยังมีการฉลองกุมาราราม ซึ่งพระนางสิริยสวดีราชเทวีพระราชชนนีของพระองค์ ได้สร้างไว้ที่พระราชมณเฑียรอันเป็นสถานที่ประสูติของพระยาเมืองแก้วในครั้งเดียวกันนั่นเอง

ภาพที่ 5 วิหารไม้โบราณ

ภาพที่ 6 พระเจ้าที่สร้างด้วยไม้สักทั้งองค์

ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) (2564)

ที่มา: Force8949 (2561)

4) วัดป่าแดง (อโศการาม)

ประวัติวัดป่าแดง ปัจจุบันตั้งอยู่เลขที่ 71 หมู่ที่ 14 ซอย 4 ถนนสุเทพ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ วัดนี้สถาปนาขึ้นพ.ศ. 1974 โดยพระเจ้าติโลกราช กษัตริย์แห่งราชวงศ์มังรายเพื่อเป็นที่พำนักของพระญาณคัมภีร์และคณะสงฆ์ที่เดินทางกลับมาจากลังกาเพื่อเผยแผ่ลัทธินิกายลังกาวงศ์ใหม่ หรือนิกายสิงหล ในขณะที่พระญาณคัมภีร์ได้อัญเชิญพระไตรปิฎก พระพุทธรูป และต้นโพธิ์มาไว้ในวัดแห่งนี้ ในสมัยพระเจ้าติโลกราช พระองค์ทรงเลื่อมใสในพุทธศาสนานิกายลังกาวงศ์ใหม่ ทรงผนวชที่วัดป่าแดงมหาวิหาร การสนับสนุนคณะสงฆ์นิกายสิงหลทำให้พุทธศาสนานิกายลังกาวงศ์ใหม่ เจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมากเป็นที่เลื่อมใสของผู้คน วัดป่าแดงจึงเป็นศูนย์กลางทางพุทธศาสนาสายลังกาวงศ์ใหม่ พระเจ้าติโลกราชได้ถวายพระเพลิงพระศพพระราชบิดาและพระราชมารดาที่วัดแห่งนี้ ทั้งยังได้สร้างเจดีย์บรรจุพระบรมอัฐิของทั้ง 2 พระองค์ พุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ใหม่หรือนิกายสิงหลเข้ามาเผยแผ่ในล้านนาโดยมีพระญาณคัมภีร์เป็นผู้นำในการเผยแผ่ นำเข้ามาในเชียงใหม่ในสมัยพญาสามฝั่งแกน (พ.ศ. 1973) สาเหตุที่ทำให้พระญาณคัมภีร์ตั้งนิกายลังกาวงศ์ใหม่ขึ้นเนื่องจากการเผยแผ่ลัทธิลังกาวงศ์เก่าของพระสุมนเถระซึ่งทำให้เกิดการตื่นตัวทางพุทธศาสนาอย่างกว้างขวางนำไปสู่แนวความคิดที่ต้องการพุทธศาสนาที่บริสุทธิ์ถูกต้อง ตามพระธรรมวินัย พระญาณคัมภีร์และคณะจึงเดินทางไปศึกษาและอุปสมบทที่ลังกาโดยตรงและกลับมาเผยแผ่หลักการและแนวปฏิบัติใหม่ออกไปอย่างกว้างขวาง จนเกิดความขัดแย้งและแตกแยกกับนิกายลังกาวงศ์เก่าหรือนิกายรามัญ (วัดสวนดอก) คณะสงฆ์ฝ่ายป่าแดงกล่าวหาสงฆ์ฝ่ายสวนดอกว่าไม่เป็นภิกษุเพราะไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดในสมัยพญาสามฝั่งแกน (พ.ศ. 1945-1984) จึงโปรดให้จัดเวทีโต้แย้งกันจนในที่สุดสงฆ์ฝ่ายป่าแดงชนะ หลังจากนั้นพระสงฆ์ทั้งสองนิกายยังเกิดการทะเลาะวิวาทกันอยู่บ่อยครั้ง พญาสามฝั่งแกนจึง

โปรดให้สงฆ์ฝ่ายป่าแดงออกจากเชียงใหม่ใน พ.ศ. 1977 ทำให้นิกายป่าแดงไปเจริญรุ่งเรืองที่เชียงราย เชียงแสน พะเยา ลำปาง เชียงตุงจนกระทั่งสมัยพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. 1984-2030) ทรงเลื่อมใสในนิกายวัดป่าแดงจึงทรงอุปถัมภ์จนนิกายวัดป่าแดงกลับมารุ่งเรืองอีกครั้ง

ภาพที่ 7 พระประธานในวิหาร
ที่มา: นพพงษ์ (2558)

ภาพที่ 8 เจดีย์ทรงปราสาท
ที่มา: นพพงษ์ (2558)

5) วัดศรีเกิด (พิชาราม)

ประวัติวัดศรีเกิดเป็นวัดโบราณเก่าแก่วัดหนึ่งในนครเชียงใหม่ ปัจจุบันตั้งอยู่เลขที่ 92 ถนนราชดำเนิน ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 9 พระเจ้าแชงคัม
ที่มา: เหมียวสินธร (2560)

ภาพที่ 10 ต้นพระศรีมหาโพธิ์
ที่มา: เหมียวสินธร (2560)

วัดศรีเกิดมีชื่อปรากฏในตำนานอีกชื่อหนึ่งว่า “วัดพิชาราม” มาเปลี่ยนเป็น วัดศรีเกิดในสมัยของพระเจ้ากาวิละปีพ.ศ. 2539 พระเจ้ากาวิละทรงเห็นว่าวัดพิชารามเป็นวัดสำคัญจึงได้โปรดบูรณะขึ้น และโดยที่วัดนี้มีต้นศรีมหาโพธิ์ ซึ่งได้พันธุ์มาจากต้นโพธิ์ที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าที่ประเทศอินเดีย จึงให้โปรดขนานนามวัดนี้เสียใหม่ว่า “วัดศรีเกิด” ซึ่ง “ศรี” มาจากคำว่า “สะหลี” ในภาษาเหนือที่หมายถึง ต้นโพธิ์

6) วัดเชียงใหม่ (สังฆาราม)

ประวัติวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันตั้งอยู่เลขที่ 171 ถนนราชภาคินัย ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ วัดนี้มีประวัติศาสตร์อันยาวนานปรากฏในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่และพงศาวดารโยนก หลังจากที่พญาการเมือง พญาร่วง และพญามังรายทรงสร้างเมืองเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 1839 ทั้ง 3 พระองค์โปรดให้

สร้าง เจดีย์ และพญามังรายทรงประทับชั่วคราวในระหว่างควบคุมการสร้างเมืองตรงตอนอนบ้านเชียงม่วน เรียกว่า “เวียงแก้ว” ทรงอุทิศตำแหน่งคุ้มหลวงเวียงเหล็ก ตั้งเป็นพระอารามหลวงแห่งแรกและพระราชทานนามว่า “วัดเชียงมั่น” จากนั้นคาดว่าเจดีย์พังลงมาในสมัยพระเจ้าติโลกราช (ครองราชย์ พ.ศ. 1985 – 2031) พระองค์ จึงโปรดให้สร้างเจดีย์ใหม่ ทำด้วยศิลาแลง เมื่อปี พ.ศ. 2014 เมื่อเชียงใหม่ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า ในปี พ.ศ. 2094 วัดเชียงมั่นจึงถูกปล่อยร้าง จนปี พ.ศ. 2101 เจ้าฟ้ามังทราก (สมเด็จพระมหาอัมมิกะราชาธิราช) แห่งพม่า บูรณปฏิสังขรณ์วัดเชียงมั่นขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง โดยโปรดให้สร้างเจดีย์ วิหาร อุโบสถ หอไตร ธัมมเสนาสนะกำแพง และประตูโขง มีพระมหาหินทาหิจจวังสะ เป็นเจ้าอาวาสเมื่อถึงสมัยพระยากาวิละครองเมือง เชียงใหม่ (พ.ศ. 2324 – 2358) ต่อมา พระพุทธศาสนาแบบธรรมยุตติกนิกายเผยแผ่เข้ามาในอาณาจักรล้านนา เจ้าอินทวโรรสสุริยวงศ์จึงนิมนต์พระธรรมยุตมาจำพรรษาอยู่ แต่ได้ย้ายไปอยู่วัดหอธรรมและวัดเจดีย์หลวงตามลำดับ

ภาพที่ 11 เจดีย์ช้างล้อม
ที่มา: ผู้จัดการออนไลน์ (2562)

ภาพที่ 12 เสด็จคัมภี (พระแก้วขาว)
ที่มา: สavigาน้อย (2555)

7) วัดเจดีย์หลวง (โชติการาม)

พระวัดวัดเจดีย์หลวง ปัจจุบันตั้งอยู่เลขที่ 103 ถนนพระปกเกล้า ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เริ่มในจุลศักราช 289 (พ.ศ. 1874) พญาแสนภูโปรดให้สร้างเมืองเชียงใหม่ และต่อมาอีก 4 ปี ทรงสร้างมหาวิหารขึ้นใจกลางเมืองเชียงใหม่ คือวัดเจดีย์หลวง องค์ที่ 1 ซึ่งอยู่ในวัดพระเจ้าตนหลวง เมืองเชียงใหม่ สมัยพระเจ้าแสนเมืองมาซึ่งเป็นโอรสของพญาเกอณา ขณะที่มีพระชนมายุ 39 ปี พระองค์โปรดให้สร้างพระเจดีย์หลวงกลางเมืองเชียงใหม่ แต่ยังไม่ทันเสร็จสมบูรณ์ท่านก็สวรรคต อัครมเหสีของพระองค์ได้โปรดให้ทำยอดพระธาตุเจดีย์หลวงจนแล้วเสร็จ ปีพ.ศ. 2055 พระเมืองแก้ว พร้อมด้วยชาวเมืองทั้งหลาย เอาเงินมาทำกำแพงล้อมพระธาตุเจดีย์หลวง 3 ชั้น ได้เงิน 254 กิโลกรัม จากนั้นจึงได้อำนาจมาแลกเป็นทองคำจำนวน 30 กิโลกรัม แล้วแผ่เป็นแผ่นที่บิหม่อมองค์พระธาตุเจดีย์หลวง เมื่อรวมกับทองคำที่หม่อมองค์พระเจดีย์หลวงอยู่เดิม ได้นำหนักทองคำถึง 2,382.517 กิโลกรัม ประมาณ พ.ศ. 2088 สมัยพระนางจिरประภามหาเทวี เกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งใหญ่ในเชียงใหม่ทำให้ยอดพระเจดีย์หลวงหักพังทลายลงมา หลังจากนั้นพระเจดีย์หลวงจึงถูกทิ้งให้ร้างมานานกว่า 400 ปี กระทั่งปีพ.ศ. 2423 พระเจ้าอินทวิชยานนท์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ องค์ที่ 7 ได้รื้อพระวิหารหลังเก่าและสร้างวิหารหลวงขึ้นใหม่ด้วยไม้ทั้งหลัง ช่วงปี พ.ศ. 2471-2481

สมัยพลตรีเจ้าแก้วนวรัฐ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์สุดท้าย ถือได้ว่าเป็นทศวรรษ แห่งการบูรณะครั้งสำคัญของวัดพระเจดีย์หลวง ได้มีการรื้อถอนสิ่งปรักหักพัง แผ้วถางป่าที่ขึ้นปกคลุมออก แล้วสร้างเสริมเสนาสนะขึ้นใหม่ให้เป็นวัดสมบูรณ์ ในเวลาต่อมาพระเจดีย์หลวง ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่โดยกรมศิลปากร เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2533 ใช้งบประมาณ ในการบูรณะถึง 35

ล้านบาท แล้วเสร็จเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2535 แต่เดิมวัดเจติยंहलग ชื่อ “โชติการามวิหาร” แปลว่า พระอารามที่มีแต่ความรุ่งเรืองสว่างไสว เนื่องจากเป็นสถานที่บรรจุพระเกศาธาตุ และพระธาตุของพระพุทธเจ้า มีเรื่องเล่าต่อกันมาว่า ในกาลครั้งหนึ่งเมื่อพระเจ้าอโศกมหาราชส่งสมณะทูต 8 รูป ภายใต้การนำ พระโสณะและพระอุตตะระ เข้ามาเผยแพร่พระพุทธศาสนาในเขตสุวรรณภูมิ รวมทั้งภูมิภาคนี้ด้วย ได้นำเอาพระบรมธาตุมาบรรจุไว้ในองค์เจติยองค์เล็กสูง 3 ศอก ที่สร้างขึ้น ณ บริเวณอันที่เป็นที่ตั้งของพระธาตุเจติยंहलगในปัจจุบัน ในเวลานั้นมีชายผู้หนึ่งอายุ 120 ปี มีใจเลื่อมใส ได้อาบน้ำหอม ชุบน้ำมันจตุบูชา และได้ทำนายว่า ต่อไปภายภาคหน้าตรงนี้จะเป็นอารามใหญ่ชื่อโชติการาม พวกัวะ ทั้งหลายเอาข้าวของบูชาพระธาตุพระพุทธเจ้า จึงก่อเจติยหลังหนึ่งสูง 3 ศอกไว้เป็นที่สักการะบูชา นอกจากนี้ยังมีความหมายอีกนัยหนึ่งของคำว่า “โชติการาม” คือ เวลาที่มีการจุดประทีปโคมไฟไปประดับบูชาองค์พระธาตุเจติยंहलग จะปรากฏแสงสีสว่างไสว มองเห็นองค์พระเจติยคล้ายเชิงเทียนที่มีเปลวไฟลุกโชติช่วงสว่างไสว ดูแล้วมีความงดงามยิ่งนัก สามารถมองเห็นได้แต่ไกลต่อมาได้มีการเปลี่ยนชื่อมาเป็น “วัดเจติยंहलग” เนื่องจากในภาษาเหนือलगแปลว่า “ใหญ่” หมายถึง พระธาตุเจติยที่มีขนาดใหญ่

ภาพที่ 13 พระธาตุเจดีย์หลวง
ที่มา: trailtrav (2561)

ภาพที่ 14 เสาอินทขิล (เสาหลักเมืองเชียงใหม่)
ที่มา: trailtrav (2561)

8) วัดนันทาราม (นันทอาราม)

ประวัติวัดนันทาราม ปัจจุบันตั้งอยู่เลขที่ 87 ถนนนันทาราม ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ได้รับการสถาปนาขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2060 ในสมัยของพระเมืองแก้ว ณ ที่ถวายพระเพลิง พระยอดเชียงราย ผู้เป็นพระราชบิดาแล้วจัดให้มีการสมโภช ซึ่งวัดนี้คงมีมาก่อนแล้ว เพราะในตำนานมูลศาสนา กล่าวถึงวัดนันทารามว่าเป็นวัดใหญ่และมีความสำคัญ ตามตำนานพระเจ้าเลียบโลก กล่าวว่า พระพุทธเจ้าเสด็จไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ชาวลัวะคนหนึ่งเห็นพระพุทธเจ้าเสด็จมาเมตตา ก็รีบปลูกกระท่อมใหญ่หลังหนึ่ง แล้วกราบทูลอาราธนาพระพุทธเจ้าประทับสำราญในกระท่อม พระพุทธองค์ก็ทรงสงเคราะห์เมตตาประทับอยู่จนสิ้น 1 ราตรี แล้วตรัสพยากรณ์ว่า เมื่อตถาคตมาถึงที่นี่ ทมิฬมี

ความยินดีปีติมาก สร้างกระท่อมให้ตาคาตอยู่สำราญควรแก่การโสมนัสดียิ่งต่อไปภายภาคหน้า คนทั้งหลายจะมาสร้างอารามใหญ่ในที่นี้ จะปรากฏชื่อว่า “นันทาราม” แล้วพระอรหันต์และพระเจ้าอโศกราชก็ทูลขอพระเกศาธาตุหนึ่งองค์บรรจุไว้สถานที่นั้นซึ่งก็คือวัดนันทารามในปัจจุบัน

ภาพที่ 13 พระเจดีย์วัดนันทา
ที่มา: Dockaturk (2560)

ภาพที่ 14 หอธรรมหรือหอไตร
ที่มา: Dockaturk (2560)

4. แนวทางการพัฒนาศักยภาพการรองรับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดในตำนานพระเจ้าเลียบโลก

สำหรับแนวทางการพัฒนาศักยภาพการรองรับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดในตำนานพระเจ้าเลียบโลก ในเรื่องนี้ประเมศฐ์ พิชญ์พันธุ์เดชา (2561) ได้วิเคราะห์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวใน 5 ประเด็น ดังนี้

1) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) วัดควรพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยการสร้างเรื่องราว (story) ของวัดให้เป็นที่น่าสนใจเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวโดยนำตำนานทางประวัติศาสตร์มานำเสนอเรื่องราวให้นักท่องเที่ยวที่สนใจประวัติศาสตร์ด้านนี้มาท่องเที่ยวเยี่ยมชมและซึมซับอัตลักษณ์ของวัด ตามที่ศุภลักษณ์ อุครางกูร (2555) ได้เสนอว่าเพื่อให้นักท่องเที่ยวที่มาเยือนมีความประทับใจกลับไป

2) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) ในปัจจุบันการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวสามารถทำได้ง่ายมากสำหรับ การพึ่งพาเทคโนโลยีที่ทันสมัยที่มีคนใช้อย่างแพร่หลายได้แก่การแสดงผลแผนที่การมาถึงวัดด้วยการวางแผนที่ ในโบซ์เวิร์ แพนพับ วราภรณ์ รัชย์ศรี (2551) การแสดงจุดเช็คอิน (Google map) แผนที่เส้นทาง แผนที่ ที่นักท่องเที่ยวเข้าใจง่าย และมีความสะดวกสบายในการเดินทาง มีที่จอดรถ ป้ายบอกทาง QR code แสดงแผนที่ QR code แสดงประวัติ แทนคนบรรยาย โดยให้นักท่องเที่ยว Scan QR code แล้วอ่านศึกษาเอาเองจากเครื่องมือสื่อสาร เป็นการลดจำนวนไกด์ ที่มาอธิบายที่ทำให้เกิดคนพลุกพล่านในสถานที่มากเกินไป และเป็นการลดค่าใช้จ่าย เวลาของนักท่องเที่ยวด้วย (เทิดชาวยช่วยบำรุง, 2551)

3) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) ถ้าจะส่งเสริมให้วัดในตำนานพระเจ้าเลียบโลกเป็นสถานที่ ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา วัดควรเตรียมความพร้อมในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว อย่างเพียงพอ เช่น สถานที่จอดรถ ห้องน้ำ ทางเดินพื้นทางลาดชันสำหรับผู้พิการ เจ้าหน้าที่ดูแลวัดที่คอยอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น (กรรณิกา คำดี, 2558)

4) ที่พักผ่อนชั่วคราว (Accommodation) วัดควรมีสถานที่รับรองนักท่องเที่ยวในการนั่งพักผ่อนชั่วคราว เพื่อเป็นการผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยจากการเดินทางมายังวัด เพราะนักท่องเที่ยวบางคนเดินทางมาด้วยการเดิน การ

ป็นจักรยาน การขับรถมาเอง การมารถโดยสาร การมาแบบหมู่คณะ เมื่อมาถึงวัด อาจจะต้องการ พักผ่อนสักครู่ก่อนที่จะเดินเยี่ยมชมวัด ดังนั้นวัดควรมีสถานที่ สำหรับพักผ่อนชั่วคราว เช่น มีเก้าอี้ ม้านั่ง ศาลานั่งเล่น เป็นต้น (พะยอม ธรรม บุตร, 2549)

5) กิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยว (Activity) ที่วัดควรมีให้นักท่องเที่ยว ได้สัมผัสถึงวิถีชีวิตในท้องถิ่น สุริรัตน์ เตชะทวิวรรณ (2545) ที่ได้กล่าวไว้ว่าการจุด รูปเทียน บูชาดอกไม้ การเสวยเชิมนชี การฝึกปฏิบัติธรรม การสนทนาธรรมกับ พระ การบูชาวัตถุมงคล สอดคล้องกับชูสิทธิ์ ชูชาติ (2543) อธิบายว่า กิจกรรมใน การฝึกเขียนหรืออ่านอักษรภาษาล้านนาอย่างง่ายๆ เช่น การฝึกเขียนชื่อตนเอง เป็นภาษาล้านนา สามารถสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยว ให้นักท่องเที่ยวที่ได้เคยมาแล้วสามารถบอกต่อด้วยวิธีต่างๆ ที่ตนเองถนัดและดึงดูดให้นักท่องเที่ยว กลับมาซ้ำอีกในโอกาสต่อไป

แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววัดตามคำทำนายในตำนานพระเจ้า เลียบโลกทั้ง 8 วัด ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้หลักสัปปายะควบคู่กับเทคโนโลยี สมัยใหม่ มี 3 ประการ คือ สัปปายะ ทันสมัย และส่งเสริมศาสนา

1) สัปปายะ จัดให้มีการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สะอาดทุกที่ ภายในวัดและบริเวณรอบๆวัดทั้งภายในและภายนอกให้มีความสะอาด สวย มีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานครบครัน สงบร่มรื่น เหมาะสมที่จะเป็นที่พักผ่อน หย่อนใจ แต่การพัฒนาก็ควรยังคงความเป็นอัตลักษณ์ดั้งเดิมของวัดไว้ให้ได้มากที่สุดเพื่อรักษามรดกแต่โบราณกาลไว้

2) ทันสมัย พัฒนารูปแบบการประชาสัมพันธ์วัดในหลายๆรูปแบบโดยใช้ สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย ใช้สื่อออนไลน์ เช่น มี QR CODE บอกทาง ให้ข้อมูลของ วัด มีเว็บไซต์ของวัด เป็นต้น และพยายามสร้างกระแสนิยมให้คนหันมาเข้าวัดเพื่อ การท่องเที่ยว เช่น จัดงานประเพณีที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของวัด และหา

รูปแบบที่แปลกใหม่มาดึงดูดนักท่องเที่ยวโดยผสมผสานระหว่างตำนานและความทันสมัยเข้าด้วยกัน

3) ส่งเสริมศาสนา ในวัดควรมีพระคอยดูแลเฝ้าวัดอย่างเพียงพอ และพระควรมีความรู้ ให้ข้อมูลของวัดด้านศาสนาและด้านอื่นๆแก่นักท่องเที่ยวได้ มีคนดูแลระบบสื่อสาร และบริหารจัดการวัดอย่างเป็นระบบตามระเบียบ ฟังพาดตนเองได้ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุน ส่งเสริม พัฒนาวัดตามแผนพัฒนาของสำนักงานพุทธศาสนาจังหวัดให้เป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง เพื่อสืบทอดศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป

สำหรับแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววัดตามคำทำนายในตำนานพระเจ้าสิบโลกทั้ง 8 วัด ในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสามารถวิเคราะห์จากประเด็นทั้ง 3 ตามที่กล่าวไว้ข้างต้น ได้ดังนี้ 1) สถานที่ควรมีความสงบ สะอาด เรียบง่าย แต่คงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ของวัดแบบล้านนาแต่เดิมมา 2) ควรมีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้าไปส่งเสริมการท่องเที่ยวและอำนวยความสะดวกในการสืบค้นข้อมูลตามแหล่งท่องเที่ยววันั้นๆ 3) ควรเป็นการท่องเที่ยวแบบส่งเสริมศาสนาและวัฒนธรรม ประกอบกับการเรียนรู้ความเป็นมาของสถานที่นั้นๆ เชิงประวัติศาสตร์

5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การนำพุทธตำนานพระเจ้าสิบโลกมาใช้อ้างอิงในประวัติของวัดที่มีชื่อปรากฏอยู่ในคัมภีร์ไบบลาน ผูกที่ 9 ที่ปรากฏชื่อวัดต่างๆ จำนวน 8 วัดในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ นำไปใช้เป็นการสร้างเรื่องราวอ้างอิงทางประวัติศาสตร์ให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจ อยากรู้ อยากเห็น อยากตามมาเที่ยว และประวัตินั้นมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า ซึ่งเพิ่มและสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้แก่วัด ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความเลื่อมใสศรัทธาอยากสักการะบูชามากขึ้น ซึ่งแหล่ง

ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาหลายแห่งยังไม่ได้รับการพัฒนาเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการให้เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา หลายวัดยังไม่มีสิ่งดึงดูดใจและยังไม่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น หากต้องการให้วัดในตำนานพระเจ้าเลียบโลกทุกวัด มีความเจริญรุ่งเรืองทัดเทียมกัน โดยใช้หลักสัปปายะมาพัฒนาวัด ควบคู่กับนวัตกรรมเทคโนโลยีสมัยใหม่ ควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยกัน ผลักดันให้วัดในจังหวัดเชียงใหม่ที่มีชื่อในตำนานพระเจ้าเลียบโลก ที่ยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว เร่งปรับปรุง พัฒนา และประชาสัมพันธ์ให้กลายเป็นวัดที่มีชื่อเสียงในด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา และส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นเห็นคุณค่าของวัดในตำนาน สามารถใช้เป็นเครื่องมือสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวให้คนในชุมชนได้ อีกทั้งวัดก็จะมีรายได้จากการท่องเที่ยว มีปัจจัยมาทำนุบำรุงศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรืองและสืบทอดกันต่อไปอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กัตติญญ ชูชื่น. (2525). *พระเจ้าเลียบโลกฉบับล้านนา: บทวิเคราะห์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กรรณิกา คำดี. (2558). *วัดและศาสนาในมิติการท่องเที่ยว*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2564). *วัดบุพพาราม*. สืบค้น 7 กุมภาพันธ์ 2564 จาก <https://thai.tourismthailand.org/Attraction>
- จรัสพันธ์ สิทธิเจริญ. (2550). *พฤติกรรมการท่องเที่ยวในภาคเหนือของนักท่องเที่ยวชาวไทย*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ฉลองศรี พิมลสมพงศ์. (2546). *การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- ชนัญญู วงษ์วิภาค. (2552). เอกสารประกอบการสอนวิชาการจัดการท่องเที่ยว
วัฒนธรรม. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชูสิทธิ์ ชูชาติ. (2543). อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชียงใหม่. เชียงใหม่:
สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.
- ตุลาภรณ์ แสนปรน และ ดลยา แก้ว คำแสน (ผู้ปริวรรต). (มปป). *ตำนานพระเจ้า
เลียบโลกวัดคู่อำ ตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่*. ลำปาง:
มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2551). *การท่องเที่ยวนานาชาติปี พ.ศ. 2551*. กรุงเทพฯ:
สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนา.
- ธีรชาย อักษรดิษฐ์. (2552). *ตำนานพระเจ้าเลียบโลก : การศึกษาพื้นที่ทาง
สังคมและวัฒนธรรมล้านนาภูมินาม* ตำนาน ผู้คน. เชียงใหม่: ธารปัญญา.
- นพพงษ์. (2558). *พระพุทธพิชิตชัยอดิสัยป่าแดงมิ่งมงคล พระประธานในวิหารวัด
ป่าแดงหลวง*. สืบค้นเมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2564 จาก
<https://th.wikipedia.org/wiki>
- นิตา ชัชกุล. (2550). *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2542). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*. เชียงใหม่:
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประเมศร์ พิชญ์พันธุ์เดชา. (2561). *การจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของเกาะ
ฮ่องกงที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวชาวไทย*. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พะยอม ธรรมบุตร. (2549). *หลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์*. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- พรพีโล เลิศวิชา, สุพชัย เมธิน, และ นนธชัย นามเทพ. (2552). *เชียงใหม่-ลำพูน : เขตเศรษฐกิจวัฒนธรรม พลวัตและพัฒนาการ*. เชียงใหม่: ธารปัญญา.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2562). 5 วัดงามเมือง “เชียงใหม่” ไหว้พระอิมบุนอยู่อุ่นใจ. สืบค้น 7 กุมภาพันธ์ 2564 จาก <https://mgronline.com/travel/detail/9620000080446>
- ภัชรบถ ฤทธิเต็ม. (2558). รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม ในวัด. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*, 11(1).
- เลดี ดาริกา. (2556). *วัดคู่เต้า ชมความงดงามพระพุทธรูปทรงเครื่องศิลปะพม่า และเจดีย์ทรงน้ำเต้าอันเป็นเอกลักษณ์*. สืบค้น 7 กุมภาพันธ์ 2564 จาก https://www.tripchiangmai.com/chiangmaiboard/index.php?topic=7175.0#:YB_wEugzY2w
- วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง, สุจินณา พานิชกุล และ ปัทมา จันทริวิโรจน์. (2547). *เส้นทางท่องเที่ยวสถาปัตยกรรมเชิงประวัติศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วัชรภรณ์ ระยับศรี. (2551). *พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธรูปของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติที่มาเที่ยววัดในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์กรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศิริศักดิ์ นันตี. (2556). *ศึกษาวิเคราะห์พุทธตำนานพระเจ้าเลียบโลก*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศุภลักษณ์ อูรราชกูร. (2555). *พฤติกรรมนักท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: คลังนานาวิทยา.
- สาวิกาน้อย. (2555). *ไหว้พระประธาน 77 จังหวัด*. สืบค้น 7 กุมภาพันธ์ 2564 จาก

<http://www.dhammadjak.net/forums/viewtopic.php?f=24&t=40984>

สุดแดน วิสุทธิลักษณะ และ วัลลภ ทองอ่อน. (2559). รูปแบบทางพื้นที่ของตำนานพระเจ้าเลียบโลก : บทวิเคราะห์ตำนานด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์. *วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา*, 35(2), 23-45.

สุรพล ดำริห์กุล. (2545). *ช่วงเมืองและวัดหัวช่วงกับแบบแผนของเมืองในดินแดนล้านนา*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุรริรัตน์ เตชะทวิวรรณ. (2545). *พฤติกรรมนักท่องเที่ยว*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

เหมียวสินธร. (2560). *วัดศรีเกิด จ.เชียงใหม่*. สืบค้น 7 กุมภาพันธ์ 2564 จาก

<https://www.bloggang.com/mainblog.php?id=aerides&month=12-01-2014&group=76&gblog=9>

Dockaturk. (2560). *วัดนันทาราม : วัดทิศทักษิณเมืองเชียงใหม่*.

สืบค้น 7 กุมภาพันธ์ 2564 จาก

<https://www.tripchiangmai.com/chiangmaiboard/index.php?topic=10644.0#.YCAAdJOgZY2w>

Force8949. (2561). *พระเจ้าไม้*. สืบค้น 7 กุมภาพันธ์ 2564 จาก

http://force8949.blogspot.com/2018/05/blog-post_10.html

trailtrav. (2561). *เส้นทางนอกใจ : กินข้าว กินหมม ชมวิว ชมวัด*. สืบค้น

7 กุมภาพันธ์ 2564 จาก

<https://www.trailtrav.com/chiangmaiunx/>